

Sanda Maria Tătărescu-Negroponetes – Un destin peste care a trecut tăvălugul istoriei

Gabriela Neta Popescu

Sanda Maria Tătărescu-Negroponetes a moștenit numele a două familii din înalta societate de odinioară și le-a purtat în ea spiritul deopotrivă. Vorbim despre două familii total diferite. Familia Tătărescu, în care s-a născut, era familia politică interbelică, austeră și sobră, Gheorghe Tătărescu fiind de trei ori prim-ministru și o dată ministru de externe, iar Aretia Tătărescu, președinta Ligii Naționale a Femeilor Române din Gorj. În contrast, familia Negroponetes, greci ajunși pe vremea turcilor în țara noastră din pricina persecuțiilor turcești, a făcut avere și trăindu-și viața din plin, reprezenta adevărata familie mondenă a aristocrației interbelice.

I-a fost dat să trăiască în trei epoci: interbelică, comunistă și postdecembristă.

Sanda Maria Tătărescu-Negroponetes s-a născut la Târgu-Jiu, în 15 august 1919. Cu toate că tatăl ei a fost prim-ministru, copilăria și tinerețea Sandei și a fratelui său, Tudor, au fost normale. O parte din copilărie și-au petrecut-o la Poiana Gorj, unde părinții aveau o proprietate. Școala primară și liceul Sanda le-a urmat la Institutul Catolic de Maici „Notre Dame de Sion” din București, chiar dacă era ortodoxă. Părinții își doreau pentru copiii lor o educație aleasă și să învețe de mici o limbă străină. „Era o școală cu regim semi-internat, plecam dimineața la școală cu guvernanta și ne întorceam seara. Tatăl meu impunea o recunoștință față de avantajele pe care le aveam, trebuia să fim părtași la operele de binefacere ale mamei. Eram copii și aveam obligații, nu drepturi”, își amintea Sanda Tătărescu. Pentru a termina cât mai repede liceul ea a făcut doi ani într-unul și și-a dat bacalaureatul la „Școala de fete Regina Maria”.

În 1936, când Constantin Brâncuși va veni acasă de la Paris, invitat de Aretia Tătărescu, președinta Ligii Naționale a Femeilor Române din Gorj, pentru a ridica un monument închinat ostașilor căzuți în primul război mondial, Sanda Tătărescu, pe atunci o fată chipeșă, în vârstă de 17 ani, îl va aștepta la gara Filași pentru a-l aduce la Poiana-Gorj, unde se aflau părinții ei, soții Tătărescu, în acel moment.

Într-un interviu acordat criticului de artă Vasile Vasiescu, aceasta povestea: „Întâmplarea făcea că Brâncuși se întorcea acasă după mai bine de 10 ani cu Orient-Expresul. Noi vorbim acum de anul 1936, când încă nu venise al doilea război mondial. La acea vreme Orient-Expresul oprea la Filiași, care față de Poiana, unde se afla casa părinților mei, se găsește cam la 30-40 km. Toți prietenii noștri care veneau din străinătate, coborau din Orient-Expres în gară la Filiași unde erau așteptați cu o mașină care-i ducea apoi la Poiana. Eu trebuia să-l aștept pe Brâncuși. Eram atunci o fată tânără de vreo 17 ani – sunt născută în 1919 de ziua Sfintei Maria... Cum se întâmplă, am avut ghinion atunci, Orient-Expresul sosise și eu ajunseseam cu întârziere. Eram îngrozită pentru că acasă primisem toate instrucțiunile legate de felul cum trebuia să-l întâmpin pe Brâncuși. L-am căutat pe șeful gării, pe care de altfel îl cunoșteam bine: “Domnule, a sosit de la Paris un domn foarte important”. “N-a venit nimeni important, pentru că dacă ar fi coborât l-am fi cunoscut după geamantane...” Eram speriată și neajutorată în fața șefului de gară, când s-a apropiat de noi un bătrânel, mic de statură, cu barbă, cu hainele cam ponosite și care mi-a spus atunci: “Mi se pare că pe mine mă căutați...”

Așa l-am cunoscut eu pe Brâncuși. În mintea mea de fată foarte tânără, Brâncuși trebuia să fie un colos. Ei bine, nu era. Dimpotrivă, era un om cât se poate de modest, cu niște ochi adânciți mult în fundul capului, așa spune că erau niște ochi foarte oltenești. De altfel toată figura lui îl trăda a fi un gorjean adevărat. La noi la Poiana era un adevărat centru politic, cu oameni politici care veneau cu treburi, era o atmosferă cu adevărat de viață politică. Ori, trebuie să recunosc, Brâncuși era tot ce vreți, numai om politic nu era, și în plus avea o reticență pe care o avusese și de-a lungul convorbirilor cu mama când puseseră la cale împreună venirea lui la Târgu-Jiu. La noi, în parcul conacului de la Poiana, se găsea o casă de oaspeți al cărei pridvor era semnat de Antonie Mogoș. Aici a locuit și Brâncuși. Ei bine, în casa și în familia Tătărescu de la Poiana, unde se făcea intens politică, Brâncuși a găsit drept stâlp de reazem pe mama mea, Aretia Tătărescu, pentru că ea, cu toată dragostea infinită pe care o purta soțului ei, n-a făcut politică nici măcar o zi; dimpotrivă, așa zice că era nefericită pentru că tatăl meu era atât de absorbit și de preocupat de politică. Și mama îl susținea pe Brâncuși. Cum l-a înțeles însă, pe Brâncuși, a fost ceva special. A fost un fluid special, pentru că Brâncuși era greu de înțeles”.

În perioada interbelică, anii de înflorire a României, lumea mondenă se întâlnea la balurile organizate de rege și de cei din înalta societate. Una din frumoasele amintiri din tinerețe le relatează Sanda Tătărescu reporterului, de la Jurnal Național și se referă la participarea sa la un bal dat de doamna

Thierry, soția ambasadorului francez în România din acea vreme, unde „toate fetele aveau rochii roz și purtau câte o garoafă neagră, iar bărbații aveau costume negre și aveau în buzunarul de la piept câte o garoafă roz”.

La 19 ani, când tatăl ei, Gheorghe Tătărescu era ambasador la Paris, Sanda Tătărescu a plecat la Londra pentru a-și face studiile de muzicologie și decorațiuni interioare. În 1938 a fost prezentată la Curtea regelui Angliei, unde a fost introdusă de Lady Asquith Oxford. Ca soție a unui fost prim-ministru englez, aceasta avea acces la toate evenimentele mondene organizate la Curte, cele mai importante fiind balurile și cursele de cai. „Când lucram la deratizare, după ce am ieșit din închisoare, mă opream din muncă și îmi aduceam aminte cum defilam prin fața regelui și a reginei. În spate, pe două taburete, stăteau actuala Regina Elisabeta și sora sa. Ne opream în fața lor și făceam reverențe”, rememora Sanda Negropontes într-un alt interviu.

Era în 1938 și vântul izbucnirii războiului se simțea. Gheorghe Tătărescu este rechemat de la Paris și instalat prim-ministru, iar Sanda Tătărescu va fi nevoită să-și întrerupă studiile și revine în țară. Destinul îi pregătise alt scenariu.

În toamna anului 1940, după ce l-au ucis pe Iorga, legionarii au venit să-l asasineze și pe tatăl său. „Eram tânără și doream să am telefon separat de restul familiei. Asta l-a salvat pe tata” - povestea fiica fostului prim-ministru Tătărescu, în Jurnalul Național. Peste 20 de legionari au izbit poarta, au intrat în casă și au smuls centrala telefonică. Având telefon separat, l-a sunat din camera ei pe colonelul Roșianu, secretar de stat în Ministerul de Interne. Acesta îl cunoștea pe șeful echipei de legionari și l-a convins să-l ducă pe Tătărescu la sediul Ministerului de Interne. În acea seară, pe lângă tatăl ei, au dormit în sediul ministerului Constantin Argetoianu, fost prim-ministru, și Mihail Ralea, filosof și sociolog, fost ministru al muncii.

La 21 de ani, în 1940, Sanda Tătărescu s-a căsătorit cu Ulise Negropontes, pe care-l cunoștea încă de la vârsta de 6 ani, și cu care a trăit o viață fericită timp de cincizeci de ani. În 1941 s-a născut primul copil, Gheorghe, iar în 1944 cel de-al doilea, Nicolae. În timpul războiului, Ulise Negropontes a fost dus pe front, iar Sanda și-a ajutat și ea țara, conducând o ambulanță a Crucii Roșii care transporta bolnavi de la aeroport la un spital care avea sediul în vechea clădire a Institutului “Notre-Dame de Sion”, liceu pe care îl absolvise. “Eram alături de nemți, chiar dacă eu, ca formație, eram împotriva lor. Dar era de datoria noastră să ajutăm cum putem. Când s-au întors armele și am devenit aliații aliaților, ne-am pus din nou semne de întrebare. Noi, care voiam să fim alături de englezi, am

ajuns să fim alături și de ruși. Tata a crezut că este cel mai bine să fii în cetate ca să aperi cât poți. Dar intrarea sa în Guvernul Groza a însemnat sinucidere politică. A făcut un singur lucru de care era mândru: a semnat Pacea de la Paris. Dar România nu a fost considerată țară învingătoare în război, iar la întoarcerea în țară a început o campanie de presă împotriva sa și a părăsit Guvernul”, spunea fiica fostului prim-ministru în interviul realizat cu același reporter de la Jurnalul Național.

După război a început calvarul familiei Tătărescu. Mai întâi, comuniștii au alungat-o din case. „Pe ușa din față intra Securitatea, în timp ce noi ieșeam pe ușa din spate. Am plecat cu un geamantan”, își reconstitua trecutul Sanda Negropontes și scenele de coșmar, într-o convorbire avută cu autoarea prezentului material. Membrii familiei au fost repartizați într-o casă insalubră de la marginea Bucureștiului care aparținea unei femei de moravuri ușoare.

Anii care au urmat au fost grei pentru familia Sandei Tătărescu Negropontes. Soțul ei, avocat, simțind primejdia comunistă care se apropia, s-a înscris la o școală de calificare pentru instalatori de gaze. Și din salariul lui de instalator întreținea numeroasa familie formată din părinții soției, Sanda, el, copiii lor și bătrâna doică.

Anul 1950 a adus însă o perioadă și mai tristă. În 5 mai, fostul prim-ministru, Gheorghe Tătărescu, a fost arestat și condamnat la închisoare, iar pe 15 august, chiar de ziua ei, Sanda a fost luată de lângă cei doi copii mici și de lângă soț și dusă la pușcărie. Familia ei a fost aruncată în stradă.

În 1950, închisorile comuniste găzduiau nu mai puțin de 11 membri ai familiei Tătărescu: Gheorghe Tătărescu și patru frați ai săi, Sanda, trei veri ai săi și două mătuși. Acestea din urmă nu au rezistat și s-au sinucis în detenție. Din elita societății deveniseră dușmanii poporului. Aflat la Paris, unde studia dreptul, Tudor Tătărescu, fratele ei, a făcut o criză de schizofrenie când a auzit ceea ce se întâmplase și a fost internat într-un azil, unde și-a găsit și sfârșitul câțiva ani mai târziu.

Sanda Tătărescu era doar un nume. Peste 22.000 de persoane au fost internate în coloniile de muncă în perioada 1950-1954. Erau 16.000 de arestați duși la Ghencea. Acolo s-a reîntâlnit cu fiice și soții de demnitari. Dar nu era doar protipendada Bucureștiului. Erau și chiaburi și soțiile lor, țigani și neveste de bulibașă. Comuniștii nu aveau ce să le impute. Li s-a intentat un proces colectiv și au fost condamnați, pentru vini închipuite, la cinci ani de închisoare. Nu aveau nici măcar dreptul să întrebe de ce sunt acuzați. În perioada în care a fost închisă, Sanda Tătărescu a fost dusă nu numai la Ghencea, ci și la Târgșor, unde a stat până în 1953.

Ziarul „Evenimentul Zilei” a intrat în posesia fișei de penitenciar

a Sandei Tătărescu Negropontes, prin amabilitatea Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului condus de istoricul Marius Oprea. Detaliile, succinte și agramate, descriu universul teribil al regimului Dej, unul grobianic, scufundat într-o demență ideologică pe care Belu Zilber o descria, pe vremuri, ca fiind un amestec de Stalin și Caragiale specific comunismului autohton.

Din fișa întocmită, aflăm că pe Sanda o chema, de fapt, Negraponte, în vreme ce numele mamei sale era "Aritia", și nu Aretia. Mai mult, considera oficialul centrului de triere care a întocmit fișa, Sanda Negropontes avea "2 copii", iar originea sa socială era aceea de "mari demnitari". Procesul verbal 2/52 impunea o durată de "internare" de 60 de luni, motivând simplu decizia, cu majuscule: "PNL".

Deși Sanda Negropontes ar fi trebuit eliberată abia în august 1958, moartea lui Stalin i-a scurtat vizita la Târgșor. În noiembrie 1953, coșmarul carceral luă sfârșit. Libertatea de afară nu era însă decât un alt lung șir de suferințe.

Întoarsă acasă, Sanda Tătărescu și-a găsit familia mutată la Crucea de Piatră. S-a angajat mai întâi la deratizare, dar până într-o zi când muncea la Ministerul de Interne și i-a căzut un șobolan în coc. A trebuit să se tundă și a renunțat. Se chinuse acolo trei ani. Apoi a început să predea lecții de franceză mai întâi clandestin, apoi înregistrându-se la Fisc.

Dar au venit alte necazuri. Gheorghe Tătărescu va fi eliberat din închisoare în 6 iunie 1955, iar familia a primit o casă în zona Cașin din București. Bolnav de tuberculoză, acesta își va găsi sfârșitul în 28 martie 1957. De la Paris a sosit tragica veste că a murit și fratele ei, dar Sanda Tătărescu nu a putut să-i spună mamei sale, Aretia Tătărescu, aceasta fiind la rândul ei bolnavă. Mama sa se va prăpădi, de altfel, la 8 mai 1968.

Însă lovitura cea mai cruntă a venit, când a murit fiul său cel mic, Nicolae la numai 25 de ani, de cancer. Dar nu a clacat, și-a adunat puterile și a mers mai departe. A continuat să predea lecții de franceză și și-a revărsat dragostea asupra elevilor pe care-i pregătea.

La 25 de ani, fiul cel mare, Gheorghe Negropontes se va căsători și se va stabili la Paris, unde trăiește și în prezent. Sanda Maria Tătărescu-Negropontes va rămâne însă în țară împreună cu soțul ei și va da în continuare lecții de franceză. Totuși viața ei nu a fost deloc una liniștită nici de acum înainte. A fost luată de mai multe ori de pe stradă și dusă la Securitate pentru a fi interogată, încât obișnuia să poarte în geantă săpunul, periuța și pasta de dinți, pentru orice eventualitate.

Revoluția de la 1989 a găsit-o în București, în casa ei unde dădea

meditații la franceză. Când a sunat-o Dan Amedeo Lăzărescu să o întrebe dacă vrea să li se alăture pentru a pune bazele Partidului Național Liberal se auzeau gloanțele de la televiziune. N-a ezitat nici o clipă, deși soțul ei a întrebat-o dacă vrea să se întoarcă din nou la pușcărie. Simțea însă că e vorba despre altceva.

În 1990, după 50 de ani petrecuți cu soțul ei, acesta se va prăpădi, iar Sanda Tătărescu, care învățase din familie să fie o luptătoare, nu se lasă pradă deznădejdii și merge mai departe.

În intervalul 1990-1992 a fost senator de București pe listele Partidului Național Liberal și pentru o scurtă perioadă a făcut parte din primul for legislativ al României postdecembriste.

După 1990, Sanda Tătărescu Negropontes a început bătălia în justiție pentru recuperarea uriașei averi a familiei, care i-a fost înapoiată doar parțial. În 2007, după retrocedarea unei părți din avere, Sanda Tătărescu Negropontes a intrat în Topul 300 al celor mai bogați români, numărându-se printre cele mai bogate 10 femei din România.

Am cunoscut-o pe Sanda Tătărescu-Negropontes în 1995, cu ocazia venirii la Târgu-Jiu în legătură cu recuperarea unor proprietăți. Mi se părea că mă voi întâlni cu Istoria. Arăta exact așa cum mi-am imaginat. O doamnă distinsă, elegantă, educată și plină de noblețe, într-un cuvânt o aristocrată. Vorbea puțin și concis. M-am prezentat și după un dialog punctual am convins-o să-i dăm numele mamei dumneaei organizației de femei „Liga Femeilor Gorjene”, a cărei președinte eram încă din 1992.

Stând de vorbă cu dânsa mă întrebam de unde atâta forță în femeia aceea delicată care a traversat infernul și cum a fost posibil să nu-și piardă mințile trecând prin atâtea încercări. Păstrându-și nu doar rațiunea, ci și inima deschisă. Prin ce miracol mai putea ea să iubească oamenii și viața, fără urmă de ranchiună? Cum reușea să-și păstreze mereu disponibilitatea pentru ceilalți? Sau să descopere frumosul din jurul ei, în cea mai cenușie dintre lumi? Cunoscând-o, am învățat că „doamnă” nu înseamnă doar o femeie îmbrăcată elegant. Nici cultura și manierele alese nu sunt suficiente. Mai trebuie ceva: o generozitate a spiritului, o lumină interioară inalterabilă.

De atunci a început o lungă și frumoasă legătură între mine și doamna Sanda Tătărescu. Am reîntâlnit-o în 1996, la Târgu-Jiu, cu prilejul lansării volumului „Mărturii pentru istorie”, a cărei ediții a fost îngrijită de domnia sa. Apoi ne-a onorat cu prezența în mai 1998 când a participat la simpozionul „Aretia Tătărescu – in memoriam” organizat de Liga Femeilor Gorjene „Aretia Tătărescu” la împlinirea a 30 de ani de la trecerea în neființă a mamei sale. Cu acest prilej, doamna Sanda Tătărescu Negropontes a acceptat președinția de onoare a organizației noastre, Liga Femeilor Gorjene „Aretia Tătărescu”. Ne-am deplasat odată

la Mânăstirea Crasna, locaș monahal refăcut de Gheorghe și Aretia Tătărescu, pentru a face o slujbă de pomenire părinților săi, acolo unde ar fi dorit cei doi să-și doarmă somnul de veci. A ajutat, de asemenea, Liga Femeilor Gorjene „Aretia Tătărescu” cu diferite sume de bani cu ocazia sărbătorilor de Crăciun sau Paști pentru a le face cadouri asistaților de la Căminul de bătrâni din Runcu-Gorj.

În spiritul tradiției părintești și al dragostei pentru meleagurile Gorjului, urmașa ilustrei familii, Sanda Maria Tătărescu Negropontes, a hotărât strămutarea ansamblului arhitectural de la Poiana care aparținuse familiei Tătărescu, la Curtișoara-Gorj, în cadrul Muzeului de arhitectură populară. Reședința de la Poiana era un complex de clădiri cu diferite funcțiuni și anume: Cula Poenaru-Tătărescu, era casa de locuit a familiei; casa Antonie Mogoș constituia casa de oaspeți, biserica strămoșilor era loc de reculegere. Ansamblul arhitectural mai cuprindea: casa de locuit a administratorului, clopotnița din lemn, mormintele unor strămoși ai familiei Tătărescu, porți sculptate din lemn, obiecte din antichitatea daco-romană, chioșc belvedere.

Amplasarea pe noul teren, între anii 2000-2002, s-a făcut respectând cât mai fidel dispunerea și orientarea fiecărui obiectiv, astfel încât ansamblul să reamintească pe cât posibil de vechea curte boierească din localitatea Poiana.

În anul 2002 va avea loc inaugurarea acestuia, în prezența sa și a ministrului culturii, de atunci, acad. Răzvan Theodorescu. Cred că a fost și ultima vizită făcută în Gorj.

La 24 iulie 2009, Sanda Maria Tătărescu Negropontes s-a stins din viață, în casa de pe Aleea Sandu Aldea nr.57, cu trei săptămâni înainte de a împlini 90 de ani.

Am participat la înmormântarea care a avut loc la București, în cripta familiei Tătărescu din cimitirul Bellu. Am depus două coroane de flori, una din partea Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, iar alta din partea Ligii Femeilor Gorjene „Aretia Tătărescu”, ca un omagiu adus pentru noblețea și altruismul ei.

Așa cum odinioară mama sa, Aretia Tătărescu, îndrăgostită de portul popular gorjenesc purta costumul și marama gorjenească cu diferite prilejuri, fiica sa, Sanda fiindu-i alături în multe ocazii, costumată în port popular, pe utimul drum a dorit să poartă pe cap o maramă gorjenească, semn că ducea cu ea dragostea pentru meleagurile și arta populară gorjenească. M-a impresionat, dar nu m-a surprins, cunoscându-i sufletul ales, patriotic.

Pentru gorjeni, Sanda Maria Tătărescu Negropontes va sta alături de părinții ei, Aretia și Gheorghe Tătărescu precum o efigie a ceea ce înseamnă generozitate, curaj și demnitate.